

Формування культури дозвілля сучасного студента в контексті технологізації навчального процесу*Миколаївський державний університет імені В. О. Сухомлинського (м. Миколаїв)*

Постановка проблеми. Реконструювання сучасного суспільства відзначається такими процесами, як глобалізація та інформаційно-технічна революція, наслідками яких в освіті є нові форми організації навчання, жорстка конкуренція випускників, виникнення глобального та континентального ринку праці. Прагматичний вектор соціальної поведінки у студентському середовищі відносно вибору шляхів досягнення життєвого успіху, розглядається як мотиваційний стимул до формування культури дозвілля, як інструмент створення бажаного, що є складовою ймовірності успішної кар'єри, важливим компонентом способу та стилю життя студентської молоді.

Гуманітарний вектор сучасної вищої освіти передбачає фундаментальну підготовку майбутніх фахівців, самоосвіту та самовдосконалення інтелектуальних, креативних і фізичних можливостей студента. Це включає формування широкого культурницького світогляду, національної самосвідомості та дбайливого ставлення до власного здоров'я як вагомих складових способу життя, що є визначальним у досягненні кар'єрного та життєвого успіху [1].

Інтелектуальна допитливість, чесність стають основними ознаками сучасної інтелігентної, вихованої молоді людини, однак дійсна вихованість та культура не визначаються лише знаннями. Вузька спеціалізація негативно відбивається на розвитку людської особистості, на ставленні молоді до навчання та праці. Вузькоспеціалізоване, однобоке, без творчих, пошукових моментів навчання викликає незадоволення студентів. Тому всім нам треба усвідомити, що спрямованість освіти та процесу навчання тільки на накопичення знань та інформації не виправдовує себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системний аналіз останніх досліджень вітчизняних науковців Г. А. Бордовського (1993), В. М. Платонова (1994), С. О. Сисоевої (1994), І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимова (1995), І. Д. Бега (1998), А. В. Бутко (2001), А. З. Кіктенко, О. М. Любарської (2001, 2003), В. І. Бондіна (2004), М. М. Бахтіна (2007) у вирішенні практичних питань навчання та виховання сучасної молоді дає змогу констатувати, що основною тенденцією розвитку вищої освіти є технологізація навчального процесу. Однак, сучасні підходи в освіті вимагають радикальних змін у використанні технологій у напрямі гуманізації, демократизації навчання, виховання студентської молоді, інтеграції до Європейського та світового освітнього простору [1; 2; 4; 5].

Сьогодні обсяг освіти перевищує всі допустимі норми сприйняття та характеризується неможливістю повноцінного засвоєння студентами обсягу знань, який увесь час зростає. Загальновідомо, що люди, які мають феноменальну пам'ять, як правило, мають менш гнучкий і менш здатний до пошуку нового розум. У цьому контексті формування культури дозвілля студентської молоді повинно стати однією з важливих сфер діяльності вищих навчальних закладів.

Національний менталітет, традиції та особливості культурно-етнічних взаємовідносин у суспільстві також потребують певної корекції дій щодо впровадження сучасних вимог у технологію викладання навчальних дисциплін, їх кількості, змісту та форм. Новий образ сучасної освіти повинен визначати і нове культурологічне гуманітарне мислення як студентів, так і викладачів вищих навчальних закладів. За визначенням М. Бахтіна (2007), "гуманітарне мислення – це мислення про людину в контексті культури".

На підставі останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, на які спираються автори [4; 5], виділено раніше невирішені частини загальної проблеми.

Культурологічні праці сучасних науковців розкривають поняття культури, її роль у розвитку особистості, характеризують процес збиження культур у часі й просторі. Нажаль, громадська думка та соціальна практика здебільшого ігнорують можливість фізичної культури та спорту у вирішенні багатьох важливих соціальних проблем до яких відноситься формування культури дозвілля студентської молоді. Тому треба не забувати про те, що молодь не може розвиватися поза культурою, вона є суб'єктом і об'єктом культурної діяльності нашого суспільства.

Мета дослідження – визначити основні принципи технологізації навчального процесу при формуванні культури дозвілля сучасного студента.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обговорення запропонованої теми викликає неабияку зацікавленість усіх небайдужих до проблем, що виникли з новими реаліями сьогодення. Усі ми знаємо, що студентське життя – це унікальний стан становлення людини, пов'язаний із періодом розквіту її фізичних та духовних можливостей, адже в цьому віці відбувається інтенсивна соціалізація особистості та розуміння важливості свого інтелектуального та фізичного розвитку, як передумови успішної фахової підготовки до майбутньої творчої праці й щасливого особистого життя. Щоб знайти себе в нових умовах, молоді необхідно оволодіти не тільки інтелектуальними знаннями, які є результатом самостійного і критичного осмислення фактів та інформації, а також їй необхідні прикладні навички, які призначені допомагати вирішувати проблеми в світі й у суспільстві. До них належать і так звані “soft – skills”, тобто гнучкість, здатність працювати в команді, самостійність, уміння розв'язувати проблеми, витривалість, мобільність, швидкість реакцій, культурна та інтелектуальна компетентність. Сприяти формуванню таких якостей саме і призначена дисципліна “фізичне виховання”, яку більшість студентів провідних університетів світу включає до своїх індивідуальних планів. Саме у вищій школі необхідно залучати студентів не тільки до регламентованих розкладом занять, а й формувати в них культуру дозвілля.

Загальна культура, рівень розвитку молоді людини розкриваються у вмінні використовувати свій вільний час. Не можна не погодитися з тим, що “проблема вільного часу – це одна з найважливіших проблем не тільки навчання, але й інтелектуального виховання, всебічного розвитку” [6]. Традиційним об'єктом вивчення в галузі фізичної культури і спорту є постійне зростання ролі вільного часу в житті суспільства та окремої людини [3]. Саме тому, однією з основних соціальних функцій фізичної культури і спорту є практичне створення “індустрії дозвілля та розваг”, у якій емоційно яскрава наповненість та інтелектуальний зміст повинні стати характерними рисами.

Стає очевидним те, що традиційні підходи не завжди можливі в реалізації принципів особистісно орієнтованого виховання. Для включення кожного студента до активного та пошукового процесу повинно бути створено адекватне навчально-виховне середовище, яке забезпечувало б можливість вільного доступу до різних джерел інформації, спілкування з іншими студентами, сумісна праця, тренування, відпочинок та дозвілля. У зв'язку з встановленням парадигми особистісно орієнтованої освіти актуальною стає проектна технологія, що переживає сьогодні друге народження, як ефективне доповнення до інших педагогічних технологій, що сприяють становленню студента, доповнюють соціальні відносини та значно урізноманітнюють виховний процес.

Проектування не є принципово новою технологією. Метод проектів виник у 20-ті роки минулого століття в США і розвивався в межах гуманістичного напрямку філософії та освіти, у педагогічних поглядах та експериментальній роботі Джона Дьюї. Ідеї проектного навчання виникли в Росії практично з розробками американських учених у 1905 році під керівництвом С. Т. Шацького. У Великій Британії, Бельгії, Ізраїлі, Фінляндії, Німеччині, Італії Нідерландах ідеї гуманістичного підходу Дж. Дьюї набули більшого поширення і популярності завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань з їх практичним застосуванням. Народившись з ідеї вільного виховання, у наш час проектна технологія стає інтегрованим компонентом цілком розробленої і структурованої системи освіти [4].

Робота над проектом – це практика особистісно орієнтованого навчання, коли у процесі конкретної праці, на основі вільного вибору студента, з урахуванням його інтересів утримується конкретний результат. Зараз, на жаль, ми не можемо сказати, що людина, яка закінчила вищий навчальний заклад, є вихованою, інтелектуальною людиною. Інтелекгентність, вихованість не видаються разом з дипломом, їх треба виховати в собі, завоювати наполегливою працею так, як завойовують знання – це, у певному сенсі, результат самовиховання. Інтелектуальною є людина, яка володіє глибиною інтелекту, інтуїтивним благородством, широтою духовних запитів, високим культурним рівнем. Тому виникає нагальна потреба в активних дослідженнях проектної технології у формуванні культури дозвілля студентів вищих навчальних закладів та в спільних зусиллях усіх фахівців освітньої галузі з метою відповідності вітчизняної освіти світовим стандартам. Визначаючи концепцію технології необхідно взяти за основу вивчення фізичного, психічного та соціального компонентів здоров'я молоді людини [2; 5; 6].

Тематика позааудиторних проектів може бути різноманітною, виходячи з потреб конкретного контингенту студентів і закладу освіти загалом. Наприклад, тема може бути “Паління – це шкідливо,

чи модно?”. Мета такого проекту – виявлення ступеню шкідливої дії тютюну на організм людини, проведення профілактичних заходів щодо формування здорового способу життя. Або тема “Красива людина – яка вона?”, чи “У здоровому тілі – здоровий дух!”, проекти “Похід вихідного дня” та “Літературний Крим”, “Зелені Карпати” та “Перлина Україна” з багатоденними походами, екскурсіями на виставки, у музеї та багато інших цікавих для молоді спортивно-масових заходів та свят.

Спортивні проекти (Спартакіади першокурсника та університету, спортивні свята та вечори, спортивно-оздоровчі збори та фізкультурно-масові заходи тощо) завжди об’єднують студентів, які захоплюються яким-небудь видом спорту. Часто під час таких проектів обговорюються майбутні змагання, методики тренувань, плани на майбутнє, враження про нові спортивні ігри, обговорюються підсумки міжнародних змагань. Орієнтування студентів здійснюється в напрямку ведення здорового способу життя, ведеться роз’яснення важливості високого рівня здоров’я задля ефективної професійної та громадської діяльності. Усе це є дієвим підґрунтям у формуванні культури дозвілля та здоров’язберігаючої поведінки сучасної студентської молоді в практиці підготовки майбутніх фахівців.

Кінцевим результатом таких проектів можуть бути статті в газетах, фотографії, випуски альманахів із практичними рекомендаціями, проведення акцій “Ми – проти паління!”, “Туристична Україна” тощо. Звичайно, це формує культуру дозвілля. Після таких заходів фізична культура і загальнодоступний спорт стають для студентів обов’язковими, а головне – цікавими та корисними атрибутами відпочинку на засадах здорового способу життя. Тому, чим багатогранніші зв’язки молоді із світом, чим активніша та різнопланова її участь у суспільному житті, тим змістовніший її духовний світ, тим вищий її культурний рівень.

На нашу думку, суттєва перевага позааудиторної роботи полягає в самостійному виборі, добровільності, відповідності обраного заняття нахилам та побажанням студентів. Вона відрізняється від навчальної більш вільними формами, відсутністю жорсткої регламентації в часі, невимушеністю оточення, можливістю широкого застосування новітніх технологій. Необхідно зазначити, що колективна налаштованість та стосунки є суттєвим фактором впливу на індивідуальні інтереси молоді, а взаємна причетність у колективній діяльності супроводжується вихованням відповідальності.

Урізноманітнити проведення позааудиторного часу дає змогу значною мірою безпосередньо організація позанавчальних проектів. Вони відрізняються від навчальних насамперед такими особливостями:

- тематикою проектів, яка спрямована на урізноманітнення дозвілля та задоволення інтересів студентів у тих сферах фізичної культури і спорту, що не входять до навчальної програми;
- кількістю учасників проекту, бо саме позааудиторні проекти допомагають охопити не тільки групу, курс, а й увесь студентський колектив;
- зростанням дружніх, творчих стосунків між студентами різних факультетів та інститутів, які беруть участь у виконанні проектів;
- можливістю використання проектів різного типу: спортивних, ігрових, туристичних, рольово-ігрових, музичних тощо;
- можливістю включатися у контакти з позаузівськими установами, підприємствами, організаціями, що значно розширює ефективність їх взаємодії, установленню нових ділових контактів тощо.

У позанавчальний час, коли закінчилися заняття і студенти мають вільний час, проектну діяльність студентів можуть організовувати не тільки викладачі фізичного виховання, а й куратори, заступники деканів факультетів та директорів інститутів із виховної роботи. Куратори можуть вирішувати питання:

- змістовного проведення дозвілля групи;
- встановлення та налагодження дружніх стосунків у студентських групах;
- залучення до проектної діяльності всіх членів студентського колективу;
- вирішення психологічних проблем, особистісних стосунків між студентами, пошук нових лідерів групи, курсів, збірних команд із різних видів спорту;
- зростання активності, ініціативи, творчості, пошуку в студентському колективі;
- виховання таких важливих якостей, як взаємодопомога, взаємодія, самовдосконалення, самореалізація у кожного студента групи тощо.

Для заступників деканів та заступників директорів інститутів із виховної роботи організація студентських проектів надає простір до таких позитивних змін у роботі, як:

- здійснення пошуку нових напрямів, форм та методів організації виховного процесу студентського колективу із залученням кураторів, викладачів фізичного виховання, студентського активу;
- залучення до позааудиторної роботи студентів різних категорій, а саме студентів-сиріт, інвалідів, студентів із малозабезпечених сімей тощо;
- активізація пошукових умінь, ініціативи, творчості, самостійності, урізноманітнення інтересів, оздоровлення студентів, підвищення їхньої фізичної та розумової працездатності;
- розвиток інтелектуальних здібностей студентів, їх відповідальності за свою діяльність та діяльність колективу, уміння планувати, приймати рішення та оцінювати результат.

Студенти під час виконання позанавчальних проєктів набувають досвіду вирішення реальних проблем у самостійному житті. Завдяки реалізації своїх планів набувається власний духовний зміст, стереотип поведінки, способи самовираження, естетичні смаки. У результаті взаємодії індивідуальних культурних процесів відбувається осмислення та передача досвіду, регулюється і впорядковується поведінка суб'єктів соціальної взаємодії, що є потужним ресурсом розвитку студентської молоді. Тому проєкти, як показник соціалізованості особистості, відображення її особистого розвитку, мають розглядатися як невід'ємний компонент професійної підготовленості студента класичного університету. При цьому культурні стандарти відіграють у розвитку особистості студента не меншу роль, ніж закони біологічного виживання.

Робота над проєктами потребує від викладачів фізичного виховання не стільки викладання, скільки створення умов для прояву у студентів інтересу до такої діяльності, самоосвіта та використання отриманих знань на практиці. Для цього викладач – керівник проєкту, повинен мати високий рівень культури і певні творчі здібності. Йому потрібно стати генератором ідей, ініціатором усіх спортивно-масових, фізкультурно-оздоровчих заходів та вміти ефективно формувати культуру дозвілля студентів засобами проєктної технології в позааудиторний час.

Висновки. Під час дослідження визначено основні принципи проєктної діяльності формування культури дозвілля сучасного студента:

- добровільність вибору виду діяльності студентом;
- врахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи студентів;
- посиленість проєкту, доведення його до логічного кінця;
- формування основ культури праці та навчання, якісні виготовлення та естетичне оформлення об'єктів, спортивних майданчиків, залів;
- корисна значущість виконання проєктів, використання отриманих знань на практиці;
- дотримання правил безпеки під час реалізації проєктів тощо.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на пошук нових форм і методів формування культури дозвілля сучасного студента в контексті технологізації навчального процесу.

Література

1. Бахтін М. М. Гуманізм як принцип виховання сучасної молоді // Вища освіта України.– 2007.– № 1.– С. 117–120.
2. Бондин В. И. Здоровьесберегающие технологии в системе высшего педагогического образования // Теория и практика физ. культуры.– 2004.– № 10.– С. 15–18.
3. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту // Спортивна газета.– 2003.– 4 груд.
4. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За ред. О. М. Пехоти.– К.: АСК, 2003.– 255 с.
5. Платонов В. Н. Олимпийский спорт.– Т. 1.– К.: Олимп. лит., 1994.– 496 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5 т.– Т. 4.– К.: Рад. шк., 1977.– 640 с.

Анотації

Формування широкого культурного світогляду та дбайливого ставлення до власного здоров'я, на думку авторів, повинно стати невід'ємною складовою частиною технологізації навчального процесу.

Ключові слова: культура, дозвілля, здоров'я, навчальний процес, технологізація, студентська молодь.

Формирование широкого культурного мировоззрения и заботливого отношения к собственному здоровью, по мнению авторов, должно стать неотъемлемой составляющей технологизации учебного процесса.

Ключевые слова: культура, досуг, здоровье, учебный процесс, технологизация, студенческая молодёжь.

The formation of broad outlook and provident attitude to own health is, to authors' viewpoint, has to become inseparable part of education process technologization.

Key words: *culture, leisure, health, educational process, technologization, student youth.*